

4. *Druzhynyn V. N.* Psykholohyia semy [Tekst] / V. N. Druzhynyn. – SPb. : Pyter, 2006. – 24 s.
5. *Kon Y. S.* Sotsyolohyia lychnosty [Tekst] / Y. S. Kon. – M. : Veba, 2000. – 208 s.
6. *Kriachko A. A.* Stratehyy razvytyia rodytelskoi kultury na porohe treteho tysiacheletyia: poysk optimalnogo podkhoda [Elektronnyi resurs] / A. A. Kriachko. – Rezhym dostupa: http://www.rojdestvo.ru/data/publish_pedag/publish_ped08.shtml. – Zahl. s ekrana.
7. *Orzhekhovskiy V. N.* Vzaiemodiia navchalnogo zakladu i sim'yi: stratehii, tekhnolohii, modeli : navch. prakt.-zorii. posib. [Tekst] / V. N. Orzhekhovskiy, V. I. Kyrychenko, H. H. Kovhanych. – Kharkiv : Tochka, 2007. – 120 s.
8. *Fesiukova B.* Psykholohiia shchaslyvoho dytynstva: poriad chy razom? [Tekst] / L. B. Fesiukova // Doshkilnyi navchalnyi zaklad. – 2010. – № 8. – S. 10–24.
9. *Yarova T. O.* Stezhynoiu batkivskoi mudrosti [Tekst] / T. O. Yarova // Psykholoh dovkillia. – 2012. – № 1. – S. 22–28.

УДК 374:376-056.45

*Тетяна Костенко,
м. Кривий Ріг*

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИХОВАНЦІВ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

В статье рассматривается комплекс дидактических условий, которые дают возможность развитию творческого потенциала воспитанников во внешкольном учебном заведении.

Ключевые слова: *дидактические условия, творческий потенциал воспитанников.*

The article is reveal the complex of didactic conditions which is enable the development of creative pupils potential in extracurricular institution.

Key words: *didactic conditions, creative potential of pupils.*

Творчий потенціал, що реалізовується у навчально-виховній діяльності позашкільного навчального закладу, буде продуктивним тоді, коли внутрішні спонукання вихованця співпадуть з об'єктивними завданнями, що ставить перед ним учитель. Тому розвивати закладений у кожній особистості творчий потенціал – означає створити певні дидактичні умови, що сприятимуть цьому процесу.

Загальні закономірності педагогічного процесу, моделі особистості, відповідні технології навчання і виховання, спрямовані на їхній творчий розвиток досліджують В. Буряк, І. Бех, А. Вербицький, В. Гриньова, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Лозова, Н. Ничкало, І. Мажар, А. Маркова, М. Нечаєвий, В. Сластьонін, Н. Тализін,

А. Уман, В. Чайка та ін. Численні дослідження присвячено проблемі розвитку творчого потенціалу особистості розглянуто у працях В. Андрєєва, Д. Богоявленської, І. Драча, І. Зязюна, В. Лозової, О. Лука, О. Матюшкіна, В. Моляки, Я. Пономарьова, Н. Посталука, В. Рибалки, С. Сисоєвої, М. Супруненко, С. Хмельковської.

Метою статті є обґрунтування визначеного комплексу дидактичних умов розвитку творчого потенціалу вихованців у позашкільному навчальному закладі.

Значне поле для виявлення творчого потенціалу вихованців у гуманітарно-мистецькому середовищі дає розмаїття наукових концепцій, плюралізму думок, суперечностей, колізій, що містять сутність гуманітарних та мистецьких знань. Дослідники зауважують, що: «сучасне гуманітарно-мистецьке середовище визнається плюралістичним: жодна інстанція не повинна вважати себе такою, що володіє повнотою істини, диктувати іншим свій вибір» [11]. Постає завдання – побудувати таку структуру навчальної інформації, що за логікою розгортання, змістовим поєднанням окремих елементів, сприяла б ініціюванню творчих проявів вихованців у позашкільному навчальному закладі. Отже, важливою дидактичною умовою вважаємо *структурування навчальної інформації у формі проблемної, евристичної та інтегративної моделей навчання*.

Основною ідеєю проблемного навчання (від грец. *problema* – завдання) є побудова навчальної діяльності учнів через розв'язання пізнавальних навчальних завдань засобами проблемних питань, проблемних завдань і ситуацій [9]. Відповідно до видів творчості виділяють три види проблемного навчання: теоретичне, практичне, художня творчість. Вони з успіхом можуть бути реалізовані у гуртках у позашкільному навчальному закладі.

Ознакою евристичного навчання (від лат. *evrica* – відшукую, відкриваю) є «не лише розвиток учня на підґрунті індивідуальних особливостей, але й орієнтація на творення учнем освітньої продукції, творчий саморозвиток та особисте природження, що внаслідок цього відбуваються» [14]. Евристичне навчання орієнтовано не на передавання навчальної інформації, а на створення гармонічного природного середовища, що забезпечує самореалізацію особистого потенціалу того, хто навчається.

Інтегративна модель навчання постає альтернативою предметної роз'єднаності знань. Інтеграцію (від лат. *integer* – повний, цілісний; відтворення, об'єднання в єдине ціле деяких елементів) розглядають сьогодні одним із провідних принципів побудови освітніх систем, а також таким, що «засновано на взаємодоповненні різних форм збагнення дійсності і таким, що створює умови для становлення особистісної багатомірної картини світу та усвідомлення себе у цьому світі» [5].

Таким чином, конкретним завданням учителя у розвитку творчого потенціалу вихованців є не стільки передача навчальної інформації, скільки винайдення доцільного способу її пред'явлення вихованцям, підбір прийомів організації їх навчально-творчої діяльності. Способи організації та зміст навчання мають формувати у вихованця глибоку зацікавленість у тому, що він виконує, розвивати прагнення до отримання неординарних результатів, що забезпечують проблемна, евристична та інтегративна моделі навчання.

Оскільки, будь-яка діяльність здійснюється більш ефективно та показує якісні результати, якщо у вихованців є сильні, яскраві, глибокі мотиви, що спонукають діяти активно і

з повною віддачею сил, долати неминучі перепони, несприятливі умови та інші обставини, наполегливо просуваючись до поставленої мети, то важливою дидактичною умовою є *педагогічне стимулювання позитивної мотивації вихованців до особистісно значущої навчально-творчої діяльності*.

Перетворення цілей у мотив діяльності є значною цінністю навчально-виховного процесу, оскільки об'єктивно значуща ціль стає особистісно значущою, суб'єктивно прийнятною вихованцем. Деякі вчені вважають, що мотиваційний компонент є важливим у творчій діяльності: «... для того, щоб отримати результат, домогтися творчих досягнень, потрібен “двигун” або “приводний ремінь”, що запустив би в роботу механізми мислення; потрібні бажання і волю, потрібна мотиваційна основа» [8].

Зовнішніми ознаками мотивації до особистісно значущої творчої діяльності у вихованців є прагнення підвищити соціальний статус, отримати визнання серед інших людей. Внутрішній характер мотивації проявляється у підвищенні самооцінювання особистістю досягнень, можливостей та амбіцій. Для успішного навчання у позашкільному навчальному закладі потрібна сформована система зовнішніх та внутрішніх мотивів, необхідна певна діяльність з вивчення мотивації, розвитку та стимулювання, а також діяльність, спрямована на її активізацію.

«Педагогічне стимулювання» – це створена вчителем установка вихованців на моральне, естетичне, допрофесійне самовдосконалення, прагнення та готовність до самостійних спроб змінити, реалізувати себе в творчості [7].

Педагогічне стимулювання позитивної мотивації вихованців до особистісно значущої навчально-творчої діяльності у позашкільному навчальному закладі перебуває в єдності з процесом активізації навчально-творчої діяльності. Головна мета активізації – це підвищення якості навчально-виховного процесу, формування активності вихованців. Не менш важливим завданням активізації є *стимулювання* творчих проявів учнів. Більший ефект в активізації навчально-творчої діяльності дають ситуації створення власного продукту (етюди), а також ситуації, в яких учні повинні відстоювати власну думку, брати участь у дискусіях та обговореннях, задавати питання один одному і вчителю, оцінювати відповіді й виступи однолітків, самостійно обирати завдання, що їм під силу, знаходити декілька варіантів можливого розв'язання завдання, створювати ситуації самоперевірки, аналізу особистих пізнавальних і практичних дій, розв'язувати пізнавальні завдання шляхом комплексного застосування відомих їм способів рішення [7].

Таким чином, для розвитку творчого потенціалу вихованців у позашкільному навчальному закладі особливо важливою є мотивація навчання, що забезпечується шляхом переходу зі стану незнання до знання і є спонукальною силою навчально-творчої діяльності вихованців, де навчання стає емоційно привабливим, а набуті знання життєво значущими. Проте, необхідно усвідомлювати, що цього недостатньо для того, щоб учень міг постійно проявляти себе у житті як яскрава особистість та діяч, який не знижує творчої потенції. В. Андрєєв [2] та інші акцентують на необхідності широкої загальної ерудиції, поінформованості у видах творчості та засобах творчої діяльності. Такий стан має забезпечити *актуалізація зразків навчально-творчої діяльності, творчих стратегій і технік* як одна з важливих дидактичних умов розвитку творчого потенціалу вихованців у позашкільному навчальному закладі.

Існує хибна думка про те, що пізнавальна ерудиція зменшує шанси людини на творче розв'язання проблем. Ми дотримуємося протилежної думки. О. Бодальовий і Л. Рудкевич вважають, що «широка зорієнтованість у різних аспектах проблеми, розуміння головного та другорядного, знання характеру взаємозалежностей між явищами, що містять зміст проблеми, поінформованість з приводу наслідків, пов'язаних з її розв'язанням», доцільних механізмів, підходів, раціональних засобів тощо сприяють ефективності творчої діяльності, оскільки дає змогу суб'єкту обрати адекватний ситуації спосіб поведінки, відмовитися від стереотипів, передбачити творчу перспективу власної діяльності, сформулювати оптимальний алгоритм дій [3].

Під актуалізацією (від лат. *actualis* – справжній, сучасний, діяльний) у досліджуваному аспекті розвитку творчого потенціалу вихованців розуміємо процес трактування знань, навичок та відчуттів щодо сутності змісту навчально-творчої діяльності, творчих стратегій і технік зі схованого, латентного, потенційного стану в явне, дієве [6].

Дослідниками з'ясовано, що творчий процес поряд з логічними містить значну питому долю евристичних та інтуїтивних операцій. Спроби продумати цей процес, створити його алгоритм, виявилися неекономічними. Тому, як узагальнення творчого досвіду декількох поколінь, було розроблено так звані евристичні приписання – евристики. Д. Пойа розглядає *евристику*; як мистецтво знаходити способи розв'язання завдань, що опановують через наслідування й вправи [10]. Останні вважаються творчими техніками.

Творчі техніки може бути представлено як комплекс правил, прийомів, способів розв'язання творчих завдань. Призначенням творчих технік є актуалізація знань та операцій, зразків, понять та дій, якими суб'єкт володіє, але не завжди здатен використати їх автоматично.

Стратегією (від грец. *strategos* – мистецтво генерала) є спосіб здобуття, збереження та використання інформації для отримання певного результату з меншою кількістю спроб за мінімальним навантаженням пам'яті та логічного мислення [4]. Творча стратегія є системою прийомів і способів діяльності з різними комбінаціями, що можуть бути використані під час розв'язання проблеми в умовах невизначеності та стрімкості змін. Творчі стратегії припускають свободу вибору суб'єкта, діють на рівні автоматизованої навички та дають змогу задіяти підсвідомі ресурси.

Цінність цих новоутворень полягає в тому, що вони є складниками творчого потенціалу особистості і через них, шляхом актуалізації прихованих ресурсів, отримує подальший розвиток.

Таким чином, сформовані знання про творчість, творчу діяльність та механізми, принципи її здійснення, набір творчих технік і стратегій можуть бути застосовані вихованцями у позашкільному навчальному закладі для розв'язання навчально-творчих завдань наукового, технічного, художнього чи організаційного характеру.

Наступною важливою дидактичною умовою вважаємо *застосування дидактичних технологій, побудованих за принципами задачного, рефлексивного й креативно-розвивального підходів*.

Основуємося на тому, що організація навчально-виховного процесу у ПНЗ повинна уможливити розвиток та актуалізацію творчого потенціалу вихованців. Рівень розвитку

творчого потенціалу позначається на процесі його життя, самореалізації, як засобу самоствердження через самовираження та саморозвиток [13].

На нашу думку, організація навчально-виховного процесу в ПНЗ в аспекті розвитку творчого потенціалу вихованців повинна будуватися на інновації та бути зверненою до тих дидактичних технологій, що будуються на визнанні інтересів і цінностей особистості. Аналіз наукової літератури та педагогічного досвіду дав можливість виокремити серед них більш ефективні.

Проблемно-розвивальна дидактична технологія передбачає структурування навчальної інформації на принципах проблемності та самореалізації креативності учнів (співпраця, співтворчість, співрозуміння) (Л. Мацепура).

Технологія групової діяльності передбачає виконання творчих завдань, запропонованих учителем у групах по 3–9 учнів, що має виражену колективістську спрямованість; слугує цілям спільної діяльності (ситуації групової діяльності: дискусія, мозковий штурм, ситуаційно-рольові ігри, драматизація).

Технологія контекстного навчання передбачає розвиток у вихованців спеціальних, специфічних для певної гурткової діяльності творчих здібностей (творчі ігри, гра на розвиток інтуїції, гра-комунікації, гра-захист) (А. Вербицький).

Технологія розвитку критичного мислення привернула нашу увагу, тому що критичне мислення розглядається, як творча здібність – мозкова атака, групова дискусія, «ключові терміни», «вільне письмо».

Інтерактивні технології, в основі яких перебуває взаємонавчання та співнавчання, за яких суб'єкти (учитель та учень) визначаються рівноправними та рівнозначними (співпраця, співтворчість) (О. Пометун).

Продуктивні технології – один із варіантів практичної реалізації ідеї продуктивного навчання (сучасний проект як дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності учня) (С. Генкал).

Інформаційно-комунікативні технології – узагальнювальне поняття, що описує різні механізми, пристрої, способи та алгоритми сприймання, оброблення інформації (комп'ютер, використання навчального телебачення, участь учня у віртуальних творчих конкурсах, web-квестах, телеконференціях, web-конференція).

Мультимедійні технології – способи та засоби донесення інформації до споживача, за яких використовують декілька середовищ (комп'ютерна графіка, фотографія, фрагменти відео, текст, звуковий супровід).

Зрозуміло, що розглянуті нами більш ефективні в розвитку творчого потенціалу вихованців сучасні дидактичні технології у ПНЗ не спроможні розв'язати поставлене завдання поза застосуванням певної тактики, поєднаної з інструментарієм для впровадження. У контексті нашого дослідження до таких засобів зараховуємо: задачний, рефлексивний та креативно-розвивальний підхід.

Задачний підхід передбачає чітку постановку цілей і завдань, орієнтацію на їх творче розв'язання, сприяє розширенню та актуалізації творчого потенціалу вихованців (І. Лернер).

Рефлексивний підхід передбачає застосування механізмів, які культивують у вихованця особистісний сенс творчого ставлення до себе та навчально-творчої діяльності.

Креативно-розвивальний підхід зумовлює творче самовираження вихованця у навчально-творчій діяльності: формулювання власного досвіду; використання особистісного потенціалу для актуалізації мотиваційної та рефлексивної позицій у навчально-творчій діяльності; самооцінку ефективності.

Цінним у цих підходах для нас є те, що процес взаємодії в системі «учитель – учень» будується на суб'єкт-суб'єктній освітній парадигмі, принципами якої є співпраця, самоуправління. Це стає необхідною умовою розвитку творчого потенціалу вихованців у позашкільному навчальному закладі, оскільки вможливує перехід від монологічного стилю спілкування до діалогічного, від авторитарної форми до авторитетної та паритетної.

Г. Рудик обґрунтовує тезу про те, що за сучасної епохи нарощування процесів глобалізації має змінюватися зміст творчості, а тому і творчої особистості. Оскільки характерними індикаторами глобалізації є стійкий розвиток і гармонія, творчість особистості у цьому контексті має забезпечувати: стійкість розвитку відповідно до індивідуального творчого потенціалу; гармонійну єдність у «павутині зв'язків», що містять складну мета-систему буття з фокусуванням на збереження гармонійної цілісності нашої цивілізації [12]. Результатом такого бачення є створення у навчально-виховному процесі дидактичної умови – *забезпечення переходу розвитку особистості в режим творчого саморозвитку*.

Саморозвиток розглядаємо як процес становлення особистості у ролі суб'єкта власної життєдіяльності. Творчий саморозвиток В. Андрєєв [2] визначає як безперервний комплексний процес нагромадження творчого потенціалу, коли суб'єкт бере на себе відповідальність за цей процес і обирає засоби досягнення мети. Творчий саморозвиток засновано на аналізі та самоаналізі інтелектуальних, духовних, фізичних, психологічних якостей особистості в контексті самооцінки та структури основних здатностей. В. Андрєєв вважає творчий саморозвиток інтегративною характеристикою процесів САМО, серед яких системотвірними компонентами є самоосвіта, самопізнання, творче самовизначення, самоврядування, самовдосконалення та творча самореалізація особистості [2].

Розглядаючи процес розвитку творчого потенціалу вихованців як процес творчого самовдосконалення, ми враховуємо той факт, що у процесі творчої діяльності людина зростає, самоорганізується, піднімається до рівня складності тих проблем, що стають об'єктом її предметної діяльності. Відсутність або згасання потреби у саморозвитку неминуче призведе людину до деградації, і, навпаки, перевага потреб у розвитку, «самозвеличення» у будь-якій його формі (самопізнання, самовизначення, самоврядування, самовдосконалення, самореалізація) виводить людину на нові особистісно значущі рівні саморозвитку [1].

Досідно-експериментальна діяльність з перевірки ефективності визначеного комплексу дидактичних умов розвитку творчого потенціалу вихованців у позашкільному навчальному закладі відбувалася відповідно до розробленої та апробованої методики діагностики цієї якості за мотиваційно-емоційним, змістовно-процесуальним, продуктивно-результативним критеріями. Для статистичної обробки результатів використовувались такі методи: статистичну значущість отриманих результатів підтверджено *t* критерієм Ст'юдента, достовірність і не випадковість за допомогою χ^2 -критерій Пірсона, а також дисперсійний аналіз.

Отже, завдяки створенню у ПНЗ такої дидактичної умови, як *педагогічне стимулювання позитивної мотивації вихованців до особистісно значущої навчально-творчої діяльності* відбувалися позитивні зміни у структурі загальної мотиваційно-творчої активності та спрямованості особистості, що підтверджують результати діагностики мотиваційно-творчої активності й спрямованості особистості за методикою В. Андреева.

Завдяки створенню у ПНЗ таких дидактичних умов, як *структурування навчальної інформації у вигляді проблемної, евристичної та інтегративної моделей навчання та актуалізація у вихованців зразків навчально-творчої діяльності, творчих стратегій і технік* відбувалися позитивні зміни в структурі компетентності учнів до творчої діяльності, що підтверджують результати діагностичної контрольної діяльності на виявлення компетентності учнів у творчій діяльності.

Завдяки створенню у ПНЗ такої дидактичної умови, як *застосування дидактичних технологій, побудованих за принципами задачного, рефлексивного та креативно-розвивального підходів* відбувалися позитивні зміни у рівнях розвитку загальних та спеціальних творчих здібностях (креативні, інтелектуальні), що засвідчують результати спеціальних тестових методик: тесту «Дивергентне мислення» Вільямса, методики «Здатність до генерування ідей»; тесту «Виключення понять» (оцінювання здатності виділяти головне); тесту «Логічність» (оцінювалися критичність і логічність мислення); методики «Аналіз відношень між поняттями» (оцінки здатності до аналізу й порівняння); тесту «Складні асоціації» (оцінювалося асоціативне мислення); методики «Відшукування закономірностей» (оцінювання кмітливості, оперативності пам'яті); методики моделювання педагогічних ситуацій Р. Немова.

Завдяки створенню у ПНЗ такої дидактичної умови, як *забезпечення переходу розвитку особистості в режим творчого саморозвитку* відбувалися позитивні та рівномірні зміни у структурі особистості вихованців – їх здатності до саморозвитку, комплексу творчих рис та рівня творчої діяльності учнів. Це підтверджують результати тесту В. Андреева «Діагностика здатності до саморозвитку», опитувальника Вільямса особистісних творчих характеристик та виконання інтерактивних завдань креативного змісту: «Хто я такий», «Формула характеру», «Таємниця імені». «Есе», «Музична імпровізація», «Хореографічна імпровізація» тощо.

Кількісний аналіз результатів дозволяє виявити позитивну динаміку розвитку творчого потенціалу вихованців за досліджуваними показниками. Якісний аналіз результатів відображає нерівномірність розвитку творчого потенціалу вихованців за різними показниками. Зокрема, вищі показники розвитку мають такі компоненти творчого потенціалу, як *мотиваційний* (ступінь мотиваційно-творчої активності та спрямованості особистості – приріст у цілому 20,4 %); *креативний* (рівень загальних та спеціальних творчих здібностей – приріст 16,1 %) та *саморозвивальний* (комплекс процесів САМО – приріст 16,1 %).

Отже, за результатами дослідження стало на 16,9 % менше вихованців з показниками низького рівня розвитку творчого потенціалу, збільшилося на 7,2 % – з показниками середнього та на 9,7 % – з показниками високого рівня.

Таким чином, отримані результати дослідно-експериментальної перевірки вказують на значні кількісні та якісні зрушення у структурі розвитку досліджуваного складного

системно-інтегративного динамічного особистісного утворення, що засвідчує ефективність визначених та створених дидактичних умов розвитку творчого потенціалу вихованців у ПНЗ.

Використані літературні джерела

1. Андреев В. И. Педагогика саморазвития творческой личности как концептуальная основа для разработки системы непрерывного образования [Текст] / В. И. Андреев // Развитие творческой личности в условиях непрерывного образования : сб. статей. – Казань, 1990. – С. 3–6.
2. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития [Текст] / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
3. Бодалев А. А. О субъективных факторах творческой деятельности человека [Текст] / А. А. Бодалев, Л. А. Рудкевич // Педагогика. – 1995. – № 3. – С. 19–23.
4. Брунер Дж. Стратегии приема информации при образовании понятий [Текст] / Дж. Брунер ; сост. и общая редакция А. Г. Маклакова // Познавательные психические процессы. – СПб. : Питер, 2001. – С. 408–415.
5. Верзилин Н. М. Общая методика преподавания биологии : учеб. для студ. биол. фак. пед. ин-тов [Текст] / Н. Верзилин, В. Корсунская. – М. : Просвещение, 1976. – 384 с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [Текст] / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.
7. Кузьмина Н. В. Профессионализм педагогической деятельности : метод. пособие [Текст] / Н. В. Кузьмина, А. А. Реан. – СПб. : Рыбинск, 1993. – 54 с.
8. Лук А. Н. Психология творчества [Текст] / А. Н. Лук. – М. : Наука, 1978. – 127 с. – (Философская библиотека для юношества).
9. Махмутов М. И. Проблемное обучение. Основные вопросы теории [Текст] / Мирза Исмаилович Махмутов. – М. : Педагогика, 1975. – 368 с.
10. Пойа Д. Как решать задачу : пособ. для учителей [Текст] / Д. Пойа; пер. с англ. В. Звонаревой и Д. Белла; ред. Ю. Гайдука. – М. : Просвещение, 1959. – 207 с.
11. Попкова Н. Вопросы гуманитаризации образования [Текст] / Н. Попкова // Высшее образование в России. – 2004. – № 2. – С. 106–110.
12. Рудик Г. А. Размышление о развитии творчества в педагогике на современном этапе [Текст] / Г. А. Рудик // Развитие творческого потенциала личности и общества : материалы междунар. науч.-практ. конф. (17–18 января 2013 г.). – Прага : Vedecko vydavatelske centrum «Sociosfera-CZ», 2013. – С. 37–43.
13. Сисоева С. Основы педагогічної творчості : підручник [Текст] / С. Сисоева. – Київ : Міленіум, 2006. – 346 с.
14. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения [Текст] : монография / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

Bibliography

1. *Andreev V. Y.* Pedahohyka samorazvytyia tvorcheskoi lychnosti kak kontseptualnaia osnova dlia razrabotky systemy nepreryvnoho obrazovaniia [Tekst] / V. Y. Andreev // Razvytye tvorcheskoi lychnosti v usloviakh nepreryvnoho obrazovaniia : sb. statei. – Kazan, 1990. – S. 3–6.
2. *Andreev V. Y.* Pedahohyka: uchebnyi kurs dlia tvorcheskoho samorazvytyia [Tekst] / V. Y. Andreev. – 2-e yzd. – Kazan : Tsentri ynnovatsyonnykh tekhnolohyi, 2000. – 608 s.
3. *Bodalev A. A.* O subektyvnykh faktorakh tvorcheskoi deiatelnosti cheloveka [Tekst] / A. A. Bodalev, L. A. Rudkevych // Pedahohyka. – 1995. – № 3. – S. 19–23.
4. *Bruner Dzh.* Stratehiy pryema ynformatsyy pry obrazovannyi poniati [Tekst] / Dzh. Bruner ; sost. y obshchaia redaktsiia A. H. Maklakova // Poznavatelnye psikhicheskyye protsessy. – SPb. : Pyter, 2001. – S. 408–415.
5. *Verzyl'n N. M.* Obshchaia metodyka prepodavaniia byolohyy : ucheb. dlia stud. byol. fak. ped. yn-tov [Tekst] / N. Verzyl'n, V. Korsun'skaia. – M. : Prosveshchenye, 1976. – 384 s.
6. *Honcharenko S. U.* Ukrain'skyi pedahohichnyi slovnyk [Tekst] / S. U. Honcharenko. – Kyiv : Lybid, 1997. – 374 s.
7. *Kuz'myna N. V.* Profyssyonalizm pedahohicheskoi deiatelnosti : metod. posobyie [Tekst] / N. V. Kuz'myna, A. A. Rean. – SPb. : Rybys'nsk, 1993. – 54 s.
8. *Luk A. N.* Psykholohyia tvorchestva [Tekst] / A. N. Luk. – M. : Nauka, 1978. – 127 s. – (Fylosofskaia byblyotechka dlia yunoshestva).
9. *Makhmutov M. Y.* Problemnoe obuchenye. Osnovnyie voprosy teoryi [Tekst] / Myrza Ysmaylovych Makhmutov. – M. : Pedahohyka, 1975. – 368 s.
10. *Poia D.* Kak reshat zadachu : posob. dlia uchytel'ei [Tekst] / D. Poia; per. s anhl. V. Zvonarevoi y D. Bella; red. Yu. Haiduka. – M. : Prosveshchenye, 1959. – 207 s.
11. *Popkova N.* Voprosy humanitaryzatsyy obrazovaniia [Tekst] / N. Popkova // Vys'shee obrazovanye v Rossyy. – 2004. – № 2. – S. 106–110.
12. *Rudyk H. A.* Razmyshlenye o razvytyi tvorchestva v pedahohyke na sovremennom etape [Tekst] / H. A. Rudyk // Razvytye tvorcheskoho potentsyala lychnosti y obshchestva : materyaly mezhdunarod. nauch.-prakt. konf. (17–18 yanvaria 2013 h.). – Praha : Vedecko vydavatel'ske centrum «Sociosfera-CZ», 2013. – S. 37–43.
13. *Sysoieva S.* Osnovy pedahohichnoi tvorchosti : pidruchnyk [Tekst] / S. Sysoieva. – Kyiv : Milenium, 2006. – 346 s.
14. *Khutorskoi A. V.* Dydaktycheskaia evrystyka. Teoryia y tekhnolohyia kreatyvnoho obucheniia [Tekst] : monohrifiia / A. V. Khutorskoi. – M. : Yzd-vo MHU, 2003. – 416 s.